

کوششی دیگر در

شناخت میراث فرهنگی ی ایرانیان

بازخوانی و بررسی ی کتاب

گاهان زرتشت و متن های نوآوستایی

پژوهش هانس رایشلت

گزارش جلیل دوستخواه

۷۴۶ صفحه، وزیری، سخت جلد، ۸۵۰۰ تومان

انتشارات قُفُنوس، تهران - بهار ۱۳۸۳

آشنایی با چند و چون میراث فرهنگی ی قوم کهنی چون ایرانیان و شناخت رازواره های آن، کار

ساده ای نیست که با نگرشی سرسری و شتابزده به پاره ای از نوشته ها و یا گوش سپردن به برخی گفتارهای پراکنده و احساسی و گمان پرورده و به دور از تحقیق، به سرانجامی سزاوار و ثمربخش برسد.

ما ایرانیان (میراث داران این گنج شایگان) در گذشته کاری چنان که باید و شاید در این زمینه نکرده ایم و تنها در یک سده ی اخیرست که به پیروی از دانشوران و پژوهشگران باختری، گام هایی در این راه برداشته ایم. اما تنها نگاهی به حجم عظیم کارهای انجام یافته از سوی باختریان در چند سده ی پشت سر، کافی است تا ادامه ی نیازمندی ی ما به دستاوردهای پژوهشی ی آنان و ضرورت دست زدن به جستارهای تازه ای از جانب ما را آشکارگرداند.

گاهان پژوهی و اوستاشناسی ی دانشگاهی و فرهنگی، یکی از بزرگ ترین بخش های این پویش و

کوشش است که غریبان از سده ی شانزدهم میلادی با رویکرد به بازمانده های فرهنگ باستانی و کیش کهن ایرانیان آغاز کردند. این کار، به ویژه از سده ی هیجدهم بدین سو، گسترش و ژرفای بیشتری یافت. سپس، از نخستین دهه های سده ی بیستم، شماری از ایرانیان نیز به جبرانِ غفلتِ گذشته، بدین عرصه روی آوردند و با شور و شوق و تلاشی ستودنی و نیز برخوردار از گنجینه ی پژوهش های باختریان و سرمشق قراردادن روشمندی ی آنان، دستاوردهای شایسته ای عرضه داشتند.

از چگونگی و دامنه ی این کارِ شگرفِ فرهنگی و علمی در جهان و ایران و کتاب شناختِ پژوهش های انجام پذیرفته، پیش از این به تفصیل سخن گفته شده است و نیازی به بازآوردن آن ها در این جا نیست (-- > اوستا، کهن ترین سرودها و متن های ایرانی، گزارش و پژوهش جلیل دوستخواه، چاپ هفتم، انتشارات مروارید، تهران - ۱۳۸۲، سرآغاز و پیش گفتار در ج ۱، صص یک

– پنجاه و چهار و کتاب نامه ی اوستا و مزدیسنا در ج ۲، صص ۱۱۲۱–۱۱۲۵).

هانس رایشلت (*Hans Reichelt*) دانشمند آلمانی، یکی از کوشندگانِ باختری ی پیش گفته است. او

کتاب کنونی را که مجموعه ی درسی و آموزشی ی بسیار سزاوار و ارزنده ای ست، در سال ۱۹۱۱

میلادی به زبان انگلیسی منتشر کرد. از وی دو کتاب علمی ی مُعتبرِ دیگر نیز در همین زمینه در

دست است که به یکی از آن ها (چنان که خواهد آمد) در کتاب حاضر، بازبُردهای فراوان داده شده و

در واقع این اثر، گزینه و ساده تر کرده ی آن پژوهش ارجمندست.

بخش یکم کتاب کنونی که "دینِ دبیره و آوانوشت ها" نام دارد، خواننده را با گاهانِ زرتشت و

متن های اوستایی ی پَسین آشنا می کند و امکان دقیق و درست خواندنِ آن ها را بدو می دهد. بخش

دوم یا "گزارش فارسی ی سرودها و متن ها" را — که در اصل کتاب، همتایی به زبان انگلیسی ندارد

— مترجم بر کتاب افزوده است تا — به گفته ی وی — «خواننده بتواند با خواندن و بررسیدن آن در کنار پژوهش و جستارِ ژرفِ مؤلف، تصویر روشن تری از ساختارِ فکری و فرهنگی و درونِ مایه ی سرودها و متن ها را نیز در دیدرس خویش داشته باشد.»

"یادداشت ها و روشنگری هایی درباره ی گزینه ی گاهان و متن های برگزیده ی نوآوستایی"، بخش سوم این دفتر و کار اصلی و عمده ی رایشلت در این پژوهش است. او در این بخش طولانی، خواننده را با خود به هزارتوهای شگفت و رازآمیز مُرده ریگِ باستانی ی ایرانیان می برد و می کوشد تا چیستان ها و رمز و رازهای آن را برای وی بگشاید.

"واژه نامه" — که بیش از دویست صفحه ی دوستونی از کتاب را در بر می گیرد — خود، یک فرهنگ کوچکِ اوستایی — سنسکریت — فارسی به شمار می آید که بلندآوازه ترین پژوهش های

اوستاشناختی و وداشناختی ی چند سده ی اخیر، پُشتوانه ی اعتبار آن ست.

"کتاب شناخت" و "نام نامه"، پاره های پایانی ی کتاب و رهنمودهای سودمندی برای خواننده ی پویا و جویا در پژوهش های بیشترست.

"بازبردها و پی نوشت ها" ی گزارشگر در دنباله ی هر یک از بخش ها و اشاره های ضمنی او به برخی از نارسایی ها و سهوها در اصل پژوهش — به گفته ی وی — «انه به منظور خودنمایی و فضل فروشی، بلکه با فروتنی و سپاسگزاری ی تمام نسبت به کوشش عظیم و بارآور پژوهنده، تنها برای روشنگری ی بیشتر و روزآمد کردن پاره ای از برداشت های وی و داده های کتابش و بر بنیاد پژوهش های صورت پذیرفته در یک سده ی پس از تألیف این اثر، بر گزارش کنونی افزوده شده است و چه بسا که چون و چراپذیر نیز باشد.»

پژوهنده خود در "سرآغاز" کتاب، در شناساندنِ کارش به خواننده، می نویسد:

«آنچه در این دفتر می خوانید، بخش هایی از مجموعه ی برجامانده ی نام بُردار به اوستا را در بر می گیرد که برای زبان شناسان و تاریخ نگاران، اهمیّت بسیار دارد. همه ی متن ها — به جز هذُخت نَسک و نیرَنگِستان — برابر با ویرایشِ گلذَنر است. دیگرگونی های این ویرایش، همواره بر بُنیادِ بهترین دستِ نوشت ها جای دارد...»

"یادداشت ها و روشنگری ها" بر این پایه طرح ریزی شده است که خواننده را تا حدّ دریافتِ درستِ متن ها، با آن ها آشنا کند و نه تنها رویکردِ او را به همه ی ویژگی های زبان و از همه برتر ساختارِ جمله فراخواند، بلکه به گستره ی تمام پُرسش های تاریخِ تمدُن و دین — که برای دریافتِ کاملِ متن ها اهمیّت و ضرورت دارد — رهنمون گردد.

در فرآیندِ این پژوهش، بارها فرصت را غنیمت شمرده و یادداشت‌ها و روشنگری‌هایم را به اثرِ نخستینِ خود *Awestisches Elementarbuch* (کتابِ آغازینِ اوستاپژوهی) بازبُرد داده‌ام تا خواننده بتواند در هر زمینه، آگاهی‌های بیشتری به دست آورد. برای این بازبُردها، کُوتَه نوشتِ AE را به کار بُرده‌ام.

بخش "واژه‌نامه" چندان گسترده نیست و تنها آن واژه‌های هندی (سنسکریت) را در بر می‌گیرد که بی‌گمان با واژه‌هایی در گاهان و اوستا این‌همانی دارند. این کار، رهنمودی ست به دریافتِ آسان‌ترِ شکل و معنای واژه‌های اوستایی.

در این پژوهش، عنصرهای آغازین و پسین در آموزش‌های زرتشت از راه حذفِ عنصرهای کهن از دین یا اسطوره‌های آریایی بازشناخته شده است که خودِ زرتشت آن‌ها را نگاه داشته بوده و یا پس از روزگارِ وی، دیگر باره با رهنمودهای او درآمیخته است.

همچنین کوشش شده است که عنصرهای افسانه‌های شهریاران و پهلوانان ایرانی از پوشش دینی‌ی آن‌ها جداگردد و — تا آن‌جا که شدنی باشد — به شکل‌های آغازین خود بازگردانیده شود.

پژوهش‌های زبان‌شناختی که جستارهای این دفتر بر پایه‌ی آن‌ها جای دارد، کتاب‌های بلندآوازه‌ی دانشمندانی همچون بارتولومه، گیگر، گلدنر، هوبشمان، جکسن، یوستی و دیگران است که در زمینه‌ی درون‌مایه‌های وابسته به تاریخ تمدن و دین از سرچشمه‌های ارجمندند. این کتاب‌ها، نه تنها برای دانشجویان، بلکه برای استادان نیز بهترین رهنمونند.»

پژوهشگر دانشمند در "درآمد" کتاب به روشنگری‌ی بیشتری در مورد کارش پرداخته و پس از تحلیلی استادانه از فرآیند شکل‌گیری‌ی مجموعه‌ی اوستا و سنجش‌چگونگی و گستردگی‌ی متن آن در دوران کهن با متن کنونی، بدین برآیند رسیده است که:

«اوستای کنونی فراگیر نزدیک به یک چهارم اوستای بزرگ (اوستای روزگارِ باستان) است که فراهم آورنده ی کتاب پهلوی ی دینگرت (مجموعه ای بازمانده از سده ی نهم میلادی) به ما می شناساند. این مجموعه، بر پایه ی درون مایه ی خود، چهار بخش دارد:

(۱) گاهان (اندرزسرودهای پیوسته ی (۱) زرتشت).

(۲) یسنه و بخش های همگون با آن (نیایش ها و سرودهایی برای نیایش آیین های ویژه ی دینی).

(۳) یشت ها (ستایش سرودهای ویژه ی به یاری فراخوانی ی هریک از ایزدان و مینویان ورجاوند).

(۴) وی دئوه داته / وندیداد (دادِ دیوستیز / قانونِ ضدِ دیو). «

(۱) "اندرزسرودهای پیوسته" برگردانِ Sermons in verse است و "پیوسته" را به معنای "منظوم و موزون" از

فردوسی وام گرفته ام که می گوید: «ز گفتارِ دهقان یکی داستان / بیبوندم از گفته ی باستان»

(مترجم).

* * *

در این مرحله از تاریخ ایران که شمار روزافزونی از ایرانیان در هر دو سوی مرزهای میهن با شور و شوق فراوان در پی خویشتن شناسی ی فرهنگی و تاریخی و دریافت ارزش های والای میراث کهن نیاکان اند، بی گمان گزارش و نشر اثرهای آموزنده و روشنگر و رهنمونی همچون کتاب هانس رایشلت، می تواند پویندگان و جویندگان را از سرگردانی و به هدر دادن وقت و نیرو رهایی بخشد و در راه یابی به سرچشمه های دیرینه یاری کند. چُنین باد!*

* خواستاران کتاب، می توانند به وسیله ی ایمیل نشانی ی < qoqnoos@morva.net > با ناشر در تهران

تماس بگیرند. (روزنه)

